

OCENA

dorobku naukowo-badawczego, dydaktycznego, organizacyjnego a także popularyzującego naukę Pani Dr Małgorzaty Wachowskiej w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse

I. Podstawa formalna i prawna sporządzenia opinii

- 1) Formalną podstawą do sporządzenia Opinii jest decyzja Rady Doskonałości Naukowej z dnia 25 kwietnia 2022 roku
- 2) Uchwała Rady Dyscypliny Ekonomii i Finansów Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 06 czerwca 2022 roku
- 3) Podstawę prawną do dokonania oceny merytorycznej dorobku stanowią zasady zawarte w r.3, art. 219, ust.1 (pp 1-3) i 2, Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku z późniejszymi zmianami (Dz. U. z 2021 r. poz.478), stan prawny aktualny na dzień 31 lipca 2022
- 4) Opinia została przygotowana w oparciu o regulowany właściwymi przepisami komplet kopii dokumentów złożonych przez Habilitantkę

II. Uwagi ogólne o aktywności Habilitantki

Złożona dokumentacja zawiera skromne informacje poświęcone sylwetce Habilitantki, Wiadomo więc, iż Pani dr Małgorzata Wachowska studia ukończyła w Akademii Ekonomicznej im. O. Langego we Wrocławiu. (aktualnie Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu) na Wydziale Gospodarki Narodowej w roku 1998, podobnie doktorat obroniła w tej samej uczelni na Wydziale Nauk Ekonomicznych w roku 2006. Właściwe dyplomy są załączone do dokumentacji procedury habilitacyjnej. Z dokumentacji tej wynika też, iż karierę dydaktyczno-naukową Habilitantka rozpoczęła w Uniwersytecie Wrocławskim na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii, w Instytucie Nauk Ekonomicznych, jako asystent w latach 1998-2007, a następnie jako adiunkt, gdzie aktualnie jest zatrudniona, ściśle związana z tą uczelnią. Brak dodatkowych informacji o instytucjonalizacji kariery naukowo-dydaktyczno-organizacyjnej.

III. Osiągnięcie naukowe (w świetle art.219. p.2 Ustawy)

a) Uwagi ogólne

Pani dr Małgorzata Wachowska, jako osiągnięcie naukowe, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2, a ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2020 r., poz. 85 ze zm.) – wskazuje monografię autorską, zatytułowaną: *Rola migrantów-wynalazców*

w przekazywaniu wiedzy do państw ojczyźtych. Doświadczenia wybranych gospodarek Europy Środkowo-Wschodniej, wydaną przez E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2021, s. 324, ISBN: 978-83-66601-63-5 (druk), ISBN: 978-83-66601-64-2 (online). Recenzenci wydawniczy to: dr hab. Jan Brzozowski, prof. UEK (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie), dr hab. Grażyna Węgrzyn, prof. UEW (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu).

Na wstępie muszę stwierdzić, iż temat monografii wydaje się na swój sposób wręcz fascynować. Oto bowiem w sytuacji, gdy sprawy migrantów w upowszechnianym często niesłusznie podejściu traktuje się raczej z przewagą wniosków pejoratywnych, Habilitantka ich rolę postrzega w zupełnie innym wymiarze, jako sensowny i w różnym kontekście ważny, choć specyficzny czynnik rozwoju krajów pochodzenia. Dlatego, uzasadnione wydaje się założenie, jakie przyjmuję w opiniowaniu przedstawionej do oceny monografii, iż interesuje mnie przede wszystkim znajdowanie argumentów pozwalających na wnioskowanie o spełnianiu bądź niespełnianiu wymagań Ustawy umożliwiających nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego. Nie prowadzę w procesie opiniowania sporów ani zbędnych dyskusji z Autorką, mając na uwadze z jednej strony wielce niejednoznaczne traktowanie w praktyce „kapitału migranckiego” i wywoływanie emocjonalnych dyskusji, głównie jednak z monotematycznym wnioskowaniem, z drugiej zaś – znajduję inne możliwości i miejsca na podobne dyskusje, czy aktywności.

W dochodzeniu do osiągnięcia naukowego Habilitantka rozważała badawcze poruszanie się wokół zagadnień związanych z dyfuzją wiedzy i jej efektów w badaniach ekonomicznych, zarówno mikro, jak i makroekonomicznych. (co Autorka nazywa „ekonomią dyfuzji wiedzy” bez uzasadnienia stanowiska). Ostatecznie więc problematyka podjętych badań mieści się w znaczących dla rozwoju efektów przepływów wiedzy (np. innowacji) nurtach teoretycznych, m.in. teorii wzrostu gospodarczego, istocie i koncepcjach struktur instytucjonalnych dla przepływu wiedzy, przewag konkurencyjnych wynikających z posiadania specyficznych zasobów wiedzy, konwergencji państw dzięki przepływowi wiedzy, polityce ekonomicznej, itp., ujmowanych. Próby badawcze Habilitantki zmaterializowały się w obszernym cyklu publikacji, który wpisuje się w kilka bloków, takich, jak: (1) uwarunkowania transferu wiedzy, (2) rola zagranicznych inwestycji bezpośrednich w przenoszeniu wiedzy między krajami, (3) rola handlu zagranicznego w transferowaniu know-how, (4) przepływy wiedzy między nauką a biznesem, (5) dyfuzja wiedzy w obrębie struktur integracyjnych, np. klastrów oraz (6) rola międzynarodowej migracji w przekazywaniu wiedzy między krajami. I właśnie ten ostatni blok stał się trzonem rozważań podjętych w monografii, stanowiącej **osiągnięcie naukowe**, zaś pozostałe bloki okazały się przydatnym materiałem wzmacniającym. Przy czym zasadniczo zmieniona została optyka i przedmiot rozważań. O ile bowiem dotychczasowe opracowania w obrębie bloku (6) dotyczyły wkładu migracji w podnoszenie zasobów wiedzy państw przyjmujących, to w monografii rozpatruje się ten problem z perspektywy kraju pochodzenia, a ten wariant badań nad migracjami nie znajduje dotąd wystarczająco rozwiniętych badań, zbyt dużo tu wciąż kontrowersji, stąd dobór tematu, jak i problemu badawczego wydaje się być uzasadniony, wręcz konieczny.

Z metodycznego punktu widzenia sformułowano problem badawczy w sposób ścisły, sensownie zawężony: „Głównym problemem badawczym jest skuteczność migrantów-

wynalazców w przekazywaniu wiedzy do państw ojczystych”. Przy czym Autorka przyjmuje podejście, w którym utalentowanym migrantom zadaje się zadanie konkretne, zamiast „zawodzenia” nad utratą rodzimych zasobów, mianowicie - stworzenia kanału umożliwiającego „odwrotny przepływ wiedzy”, czy pomostu łączącego zasoby wiedzy z nowej i dotychczasowej lokalizacji, co zapewnić powinno niejako powrót do kraju wcześniej utraconego, a nawet wzmocnionego know-how migrantów. Jest to podejście niezwykle atrakcyjne, i choć znane z kilku wątków praktycznych, słabo i niezbyt dokładnie zbadane, jako, że badania nie są prowadzone w sposób ciągły a zjawisko ma charakter dynamiczny. Satysfakcjonuje prezentacja problemu badawczego zastosowana przez Autorkę, każdorazowo przedstawia się ogólny zarys problemu do zbadania, przechodząc stopniowo do jego uszczegółowienia aż wreszcie, ustalenia ostatecznego problemu, stanowiącego przedmiot badań. Przejawia się tu w sposób zasadniczy znajomość i stosowanie podstawowej metody ekonomii. Określono w sposób właściwy zakres i okres badań. Argumentacja przyjętych do badań krajów tzw.A8 znajduje uzasadnienie w kwestii podobnego zasobu talentów, choć można dyskutować czy niektóre z nich, jak np. Polska nie traciły tych talentów na skutek „drenażu mózgow”, szybciej i w większej skali pod wpływem odmiennych w Polsce, niż w innych krajach z badanej grupy A8 blokad politycznych oraz wyznaczników kulturowych. Na tę kwestię w sposób szczególny zresztą Autorka zwraca uwagę, traktując wyznaczniki kulturowe, jako pomijane w rozpoznawaniu zjawisk ekonomicznych i wymagające pogłębionych badań

Wydawać by się mogło, w świetle powyższego, iż także cel główny pracy sformułowany jest w sposób jednoznacznie określony, właściwie zawężony do przedmiotu badań i problemu badawczego, i wynika z niego jakiś „produkt” przeprowadzonych badań. Autorka stawia go w sposób następujący: „Głównym celem podejmowanych w monografii badań było wskazanie, ile wiedzy z państw docelowych napływa do państw A8 dzięki wynalazcom PCT, którzy opuścili te kraje, oraz określenie jakie czynniki leżą u podstaw tego zjawiska” (s.13). Ale w dalszym ciągu tekstu samego ‘Wprowadzenia’ (a następnie w r.IV metodycznym) znaleźć można kolejne cele pracy, co niestety zaburza możliwość jednoznacznej odpowiedzi na pytanie o cel badań w sensie poznawczym i praktycznym. Bowiern sformułowane, jako dodatkowe propozycje takich celów pracy, jak: ‘określenie roli różnych czynników w procesie „odwrotnego transferu wiedzy”’, czy ‘zidentyfikowanie przeszkód w przepływach wiedzy’, a też ‘rekomendacje dla polityki innowacji i polityki migracyjnej’ wynikają z realizacji celu głównego, mogą stanowić bądź cele szczegółowe, bądź środki realizacji celu a najpewniej zadania do wykonania w dochodzeniu do celu głównego. Szkoda więc, iż w przypadku formułowania celu pracy nie wprowadzono stosowanej dotąd w monografii zasady przejrzystości. Na szczególną uwagę zasługuje natomiast zastosowanie tej zasady w formułowaniu hipotez badawczych, dzięki czemu wykazano uzasadnienie dla ich postawienia i trudno w takim przypadku o manipulowanie. Nie jest jednak jasne, dlaczego Autorka wszystkie hipotezy badawcze odnosi do literatury a więc do badań już przeprowadzonych, wydawać by się mogło, iż żadnej nie traktuje jako oryginalnej, własnej odnoszącej się do tego, co bada się poza istniejącą literaturą – problem ten wymaga szerszego wyjaśnienia przez Autorkę, tym bardziej, iż zdecydowanie inaczej uzasadniono wkład autorski w rozwój dyscypliny (Autoreferat, s.9-12).

Oryginalną częścią pracy jest stworzenie specyficznej bazy danych łącząc imiona i nazwiska migrantów-wynalazców pochodzących z państw A8 z wybranymi do badań kryteriami przepływu wiedzy, z wykorzystaniem weryfikacji w wariacie ilościowym i jakościowym. Można wyobrazić sobie, jak wielka pracochłonność była niezbędna aby uzyskać rzetelne dane

pozwalając na unikanie błędnych ustaleń przy zastosowaniu modelowania ekonometrycznego. Warte podkreślenia jest, iż stworzona oryginalna baza danych która może być wykorzystana w analizach wtórnych i studiach porównawczych umożliwiając rozwój zapoczątkowanych przez Autorkę badań, sama w sobie stanowi osiągnięcie badawcze.

b) Uwagi dotyczące rozwinięcia problemu badawczego wskazanego jako osiągnięcie naukowe

Ocena w tym miejscu nie ma na celu szczegółowego omawiania treści pracy, ta jest ogólnie dostępna i można ją przeczytać. Chodzi jedynie o wskazanie na ważne punkty mające znaczenie w odpowiedzi na pytanie, czy zgłoszone jako „osiągnięcie naukowe” spełnia wymagania Ustawy. Na uwagę zasługuje wyjątkowa umiejętność Autorki do wyznaczania zakresów informacji zawartych w poszczególnych częściach pracy w sposób absolutnie konieczny, pomijając kwestie poboczne, tworzące często ‘objętości bez potrzeby’. Tak więc w strukturze monografii, na którą składają się: Wstęp, pięć rozdziałów, zakończenie, bibliografia i aneksy trudno doszukać się części zbędnych. W rozdziale pierwszym podkreślenia warte są wyniki pracy studialnej porządkującej ogromną skalę chaosu w używaniu pojęcia przepływów wiedzy, dyfuzji wiedzy, transferu wiedzy i technologii, transferu innowacji, itp. Wskazano i opisano sposoby pomiaru przepływów wiedzy oraz główne kanały tych przepływów, a także determinanty użyteczności tych przepływów, m.in. absorpcję. I na tej podstawie pojawiła się możliwość zdefiniowania „wartości wiedzy”. Treści zawarte w r.I powinny znaleźć się w podręcznikach ekonomii innowacji, czy też stanowić część metodyczną do badań gospodarki wiedzy i innowacji. Co istotne stworzone przez Autorkę teoretyczne przedpole badawcze stanowiło też bazę do sformułowania hipotez badawczych, co nadaje im adekwatną do potrzeb badań argumentację. Przeprowadzone w r. II studia literaturowe uzasadniają wybór problematyki dalszych dociekań teoretycznych a w następstwie, praktycznych. Oprócz kolejnych rzetelnie „wyczyszczonych” definicji funkcjonujących w literaturze a ważnych do własnych badań pojęć („drenaż mózgow” vs „pozyskiwanie”, „wymiana”, „marnotrawstwo”, „bank mózgow”) a także wypracowania własnych pojęć służących do prezentacji określonych zjawisk w przepływach wiedzy, jak np. „opcja powrotów” czy „opcja diaspor”, zaprezentowano główne odkrycia dotyczące roli migrantów wysoko wykwalifikowanych w procesach międzynarodowego transferu wiedzy, łącząc właśnie podejście teoretyczne i praktyczne. Te właśnie wielowymiarowe studia literaturowe (konceptje teoretyczne oraz raporty z badań empirycznych, dane statystyczne) pozwoliły na wykazanie poważnej luki poznawczej sygnalizowanej problematyki i możliwość dzięki własnym badaniom określonego zakresu jej wypełnienia. R. III to już głównie standardowa prezentacja dynamiki przepływów migracyjnych, geograficzne kierunki migracji, główne źródła pochodzenia migrantów, a także różnice w wielkościach strumieni migracyjnych między grupami wiekowymi mobilnych jednostek. Istotne jest jednak i w tej części dopracowanie przez Habilitantkę racjonalnych kryteriów przeprowadzenia analizy migracji. Dzięki tym analizom Autorka „docięra” do skali i tendencji w ruchach migracyjnych osób wysoko wykwalifikowanych, ale w ujęciu szczegółowym, a więc w podziale na migrację osób z osiągniętym trzecim poziomem edukacji, autorów artykułów naukowych indeksowanych w bazie Scopus oraz wynalazców PCT (kierujących swe rozwiązania do międzynarodowej procedury patentowej). Choć Autorka nie objaśnia metodyki stosowanej w przeprowadzonych studiach literaturowych to zapewne stosuje elementy badań bibliometrycznych. Największe zainteresowanie w monografii wzbudzają dwa ostatnie rozdziały, a więc r. IV, poświęcony

metodyce badań i ich przeprowadzeniu oraz r.V., w którym szeroko omawia się wyniki badań w kontekście zjawiska tzw. drugiej ery globalizacji migracji. Przy czym trzy pierwsze rozdziały stanowią punkt wyjścia do rozdziałów prezentujących sposób przeprowadzenia i wyniki badań własnych. A tu już Habilitantka wprowadza opracowaną przez siebie strategię badawczą, co nieczęsto spotkać można w monografiach habilitacyjnych (p.4.2.3). Ze strategii tej wynika, dwukierunkowość badań (badania ilościowe i jakościowe) a także fakt, iż logiczną konsekwencją analiz podejmowanych w r.1-3 jest ustalenie rodzaju wiedzy, która powinna być przedmiotem badań. Ustalono, iż spośród różnych typów wiedzy szczególnie cenna jest wiedza specjalistyczna, techniczna, przełomowa, która w największym stopniu wzmacnia procesy rozwojowe i przyczynia się do budowania konkurencyjnych gospodarek opartych na wiedzy. (Podzielam w tej sprawie stanowisko Autorki a idąc dalej uważam, iż ta właśnie wiedza daje podstawę rozwoju innowacji technologicznych, a dopiero potem wynikowych, czyli nietechnologicznych). Dlatego rozważania podejmowane w monografii zostały ograniczone właśnie do wiedzy technicznej zmaterializowanej w wynalazkach oraz do pewnej szczególnej grupy migrantów wysoko wykwalifikowanych. Oczywiście, ograniczenie się w badaniach głównie do wynalazców PCT nie oznacza, iż uchwyci się wszystkie przepływy wiedzy specjalistycznej, znaczny jest przecież jej przepływ poza wskazanymi procedurami, badacz ma jednak prawo do własnych założeń, jeśli są one rzetelnie argumentowane (a są na s.163 i dalszych). Habilitantka stosuje w każdym etapie procedury badawczej uzasadnienia wynikające z merytorycznej analizy. W tym nurcie przekonuje argumentacja doboru próby badawczej zarówno państw przyjmujących, jak i państw pochodzenia. W obu przypadkach wypracowano logiczne kryteria, na podstawie których dokonano selekcji. Ważne z punktu widzenia wyników badań jest ustalenie zakresu czasowego badania (2020) znacznie przekraczającego zakres czasowy złożonych aplikacji patentowych (2011), co pozwoliło na śledzenie efektów przepływu wiedzy. Centralną rolę w strategii badań odgrywa jednak model ekonometryczny, do którego *impact* (zmienne objaśniane i objaśniające) wprowadzono na podstawie ustaleń literatury zaprezentowanych w rozdziałach pierwszym i drugim oraz ich własnej weryfikacji. Mniej przekonująca jest druga część badań, mianowicie badania jakościowe, w których narzędzie badawcze stanowiły indywidualne wywiady pogłębione, przeprowadzone na próbie celowej, liczącej 7 osób, nie zaś losowej. W żadnym razie wniosków z tej części badań nie można traktować jako uogólnienia odnoszącego się do całej populacji emigrantów kreatywnych, a jedynie jako przykład ich zachowań w określonych warunkach. Autorka ma jednak świadomość ograniczeń w tym badaniu i w taki właśnie sposób traktuje otrzymane w tej części wyniki (s 198-200), pokazuje jednak, że możliwości osiągnięcia znaczących wniosków badawczych w tym zakresie istnieją.

Oceniając więc zawartość r.IV i r.V, stanowiącej o warsztacie badawczym i procesie prowadzenia badań należy stwierdzić, iż hipotezy badawcze, cel i metodyka zastosowana w pracy stanowiącej osiągnięcie naukowe są logicznie i adekwatnie do problemu i zakresu badawczego sformułowane, wszelkie doборы prób badawczych, narzędzi i metod dokonywane są w oparciu o odpowiadające potrzebom kryteria, uzupełniane pytaniami badawczymi, postawione cele są realizowane krok po kroku. Ciekawe posunięcie Habilitantki w tym względzie polega na tym, że owe cząstkowe etapy realizacji celu/ów można wyodrębnić a następnie wykorzystać wyniki cząstkowe do realizacji kolejnego, rozbudowanego celu, tworząc ostatecznie ich logiczną wiązkę. Przykładem mogą być rozważania w rozdziałach od pierwszego do trzeciego, w których porządkowanie różnych podejść, formułowanie jednoznacznych

definicji, czy miar przepływów wiedzy wyznaczyło sposób budowania strategii badawczej pokazując równocześnie konsekwencje jej wdrażania.

Pozostaje więc pytanie, czy badania Habilitantki stanowią istotny wkład w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse. Korzystając z uporządkowanego wywodu wnioskującego Habilitantki można wskazać na następujące argumenty:

- 1) objęcie badaniem krajów Europy Środkowo-Wschodniej stanowi niezbadane ujęcie w testowaniu zależności między emigracją pracowników a napływem wiedzy do ich państw ojczystych. dzięki czemu będzie można wyjaśnić wiele praktyk tworzenia innowacyjnego biznesu w krajach ECW przez emigrantów kreatywnych, (np w Polsce firma Krupinski Cranes sp.z o.o.);
- 2) wykazanie przez Habilitantkę nikłej przydatności wyników większości znanych badań, w których poszukuje się związku między emigracją a napływem wiedzy do państw pochodzenia, koncentrując się na migrantach powrotnych jako głównym mechanizmie kompensującym państwem utratę cennego kapitału ludzkiego;
- 3) Habilitantka wykazała, iż z perspektywy państw Europy Środkowo-Wschodniej, grupy A8, bardziej odpowiednia wydaje się optyka diaspor i paradygmatu transnarodowego, gdzie migranci mają potencjał do transferowania wiedzy bez konieczności powrotu do ojczystego kraju,
- 4) Habilitantka wykazała ograniczoność badań odnoszących się jedynie do Stanów Zjednoczonych Ameryki, jako jedynej gospodarki goszczącej imigrantów kreatywnych, podając bezdyskusyjną argumentację znaczenia krajów europejskich (Finlandia, Francja, Holandia, Niemcy, Szwecja, Szwajcaria, Wielka Brytania), a nawet azjatyckich (Japonia) w osiedlaniu się migrantów kreatywnych,
- 5) Przeprowadzenie przez Habilitantkę badań na dość homogenicznej pod względem kulturowym oraz relatywnie mało licznej grupie państw wysyłających (8 państw), wśród których wyselekcjonowano mniejsze grupy wynikające z zastosowanych kryteriów, umożliwiło nowe pole wnioskowania i sformułowanie wytycznych gotowych do implementacji w badanych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Dotychczasowe badania bazowały na analizach wielopaństwowych (a więc zbiorowości bardzo wielu gospodarek, często zróżnicowanych pod względem poziomu dobrobytu, kultury, rozwoju czy wyznawanych wartości), nie pozwalały na podobne praktyki;
- 6) Wprowadzenie przez Habilitantkę bezpośredniego szacowania przepływów wiedzy, (wykorzystując cytowania patentowe i indywidualne wywiady pogłębione) zamiast stosowanego w innych badaniach wnioskowania o sile przepływów wiedzy na podstawie miar pośrednich (szacujących głównie efekty, np. produktywność czynników wytwórczych), pozwala na określenie przepływów wiedzy per se;

Martwi wniosek końcowy Habilitantki, iż niska jest skuteczność wynalazców PCT z państw A8 w przekazywaniu wiedzy do rodzimych gospodarek, co sugeruje, że każdy akt emigracji wynalazcy PCT z kraju A8 należy traktować w kategoriach swoistej straty Dlaczego? Bo, osoby obdarzone wysokim kapitałem ludzkim nie podejmują pracy twórczej w ojczystym kraju i tym samym produkt wynalazczy tego kraju jest potencjalnie mniejszy oraz ich wyjazd nie jest wyraźnie rekompensowany napływem cennego know-how pochodzenia zagranicznego. Myślę, że ten wniosek należy zweryfikować dalszymi badaniami, umożliwiającymi wykazanie

skuteczności migrantów w przenoszeniu wiedzy ponad granicami, których kierunek Habilitantka zresztą w monografii wyznacza.

Wskazane argumenty potwierdzają paradygmat nauki, jako badanie nieznanego i w tym sensie propozycje badawcze Habilitantki starają się sprostać temu wyzwaniu. I choć wiele innych prób podejmowania problematyki przepływu wiedzy może o tym przeczyć, to pozostaje tu wciąż wiele luk do wypełnienia, co Habilitantka swymi badaniami czyni otwierając równocześnie ścieżki nierozpoznanych dotąd wątków w badaniach i pracach wdrożeniowych, a co może się przyczynić do szybszego przygotowania narzędzi decyzyjnych oraz adekwatnych do potrzeb systemów edukacji wszystkich struktur interesariuszy badanego zjawiska.

Zatem, wracając do pytania, **czy określone walory monografii zatytułowanej *Rola migrantów-wynalazców w przekazywaniu wiedzy do państw ojczyстых. Doświadczenia wybranych gospodarek Europy Środkowo-Wschodniej***, wydanej przez E-Wydawnictwo Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2021, s. 324, ISBN: 978-83-66601-63-5 (druk), ISBN: 978-83-66601-64-2 (online) uznaje się za dzieło „stanowiące znaczny wkład Autorki w rozwój określonej dyscypliny naukowej” odpowiedź jest **pozytywna**.

IV. Ocena pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Zainteresowania naukowo-badawcze Habilitantki koncentrują się na problematyce związanej z międzynarodowymi przepływami wiedzy. Osiągnięcia z tej problematyki przyporządkowuje Ona do pięciu głównych obszarów badawczych:

- 1) Pozostałe prace dotyczące roli międzynarodowej migracji ludności w przekazywaniu wiedzy między krajami (8 artykułów, 1 w WoS)
- 2) Uwarunkowania transferu wiedzy (10 artykułów, 2 w WoS, 2 rozdziały w monografiach, publikacja konferencyjna indeksowana)
- 3) Rola zagranicznych inwestycji bezpośrednich w przenoszeniu wiedzy między krajami, (7 publikacji)
- 4) Rola handlu zagranicznego w transferowaniu know-how, (2 artykuły WoS)
- 5) Przepływy wiedzy między nauką a biznesem, (9 artykułów opartych o własne badania)
- 6) Dyfuzja wiedzy w obrębie struktur integracyjnych. (4 artykuły, 2 prace WoS)

Osiągnięcia sformułowane w powyższych obszarach badawczych zostały zawarte w 52 publikacjach (w tym monografii wskazanej jako osiągnięcie, o którym mowa w art. 219 ust. 1. pkt 2a Ustawy, 2 rozdziałach monografii), z czego 7 jest indeksowanych w międzynarodowych bazach Scopus i/lub Web of Science. Po uzyskaniu stopnia doktora wykazano 44 publikacje (32 samodzielne). Oczekiwany jest też kolejny artykuł w 2022 r., indeksowany w bazie Scopus, który został przyjęty do druku i w chwili obecnej jest na ostatnim etapie procesu wydawniczego (tytuł: *Cultural diversity as a source of regional innovation. Evidence from Poland*, „International Journal of Trade and Global Markets”). Osiągnięcia naukowe Habilitantki zostały docenione także nagrodą Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego w roku 2021. Szczegółowe dane, wraz z punktacją przypisaną do poszczególnych publikacji zawarto w załączonych zestawieniach w Dokumentacji wnioskowej (s.2-6).

V. Ocena osiągnięć dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę

Habilitantka wykazała się znacznym doświadczeniem w **pracy dydaktycznej**. W ramach dotychczasowego zatrudnienia w Instytucie Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Wrocławskiego prowadzi zajęcia na studiach pierwszego i drugiego stopnia (wykłady, ćwiczenia, konwersatoria) m in z takich przedmiotów, jak: (1) Dyfuzja wiedzy, (2) Międzynarodowe przepływy wiedzy, (3) Transfer wiedzy między nauką a biznesem, (4) Ekonomia międzynarodowa, (5) Międzynarodowe stosunki gospodarcze, (6) Ekonomia, (7) Fundusze strukturalne i system finansowania projektów unijnych oraz (8) Systemy patentowe. Doświadczenie dydaktyczne obejmuje też seminaria licencjackie i magisterskie. Ogółem wypromowała ok. 100 prac licencjackich, z których jedna zajęła I miejsce w konkursie Wydziału, ok. 30 prac magisterskich, z których jedna zajęła III miejsce w konkursie Wydziału. Dwie prace magisterskie zostały opublikowane w formie artykułów w czasopiśmie naukowym z listy MEiN (2020). Prowadzone zajęcia dydaktyczne były wysoko oceniane przez studentów w anonimowych ankietach – powyżej średniej dla Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. Habilitantka jest jedną z inicjatorek zwiększania atrakcyjności prowadzonych zajęć w formie warsztatów z nowoczesnych metod pomiaru zachowań konsumentów dla studentów specjalności „Ekonomia innowacji”. Dążąc do podniesienia jakości procesu dydaktycznego uczestniczy w cyklach szkolen z zakresu: metody ilościowe i jakościowe w badaniach naukowych, (Polska Platforma Szkoleniowa), Zarządzanie i rozwój organizacji (Politechnika Wrocławska), Współczesne zarządzanie w dynamicznym otoczeniu (Politechnika Łódzka), Patent na sukces, (UPRP) W latach 2014-2017 pełniła funkcję opiekuna naukowego, a w latach 2017-2019 promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim (stopień doktora nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse nadany uchwałą Rady Wydziału Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu w 2019r). Od 2017 r. jest członkiem Komisji Dydaktycznej Instytutu Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Wrocławskiego, która m in opracowała program nauczania na studiach pierwszego i drugiego stopnia kierunku Ekonomia, (pozytywnie oceniony w procesie zewnętrznej ewaluacji). W 2021 r., została powołana przez Radę Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii UW. do pełnienia funkcji członka Wydziałowej Komisji Dydaktycznej, której zadaniem jest wypracowanie ram poprawy jakości kształcenia i zaproponowanie sposobów stałego usprawniania procesu dydaktycznego. **Za osiągnięcia dydaktyczne uzyskane w latach 2001, 2006 i 2017 otrzymała nagrodę Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego.**

W ramach **działalności organizacyjnej** Habilitantka aktywnie włącza się w prace Instytutu, poprzez udział w przygotowaniu konferencji (przede wszystkim jako członek komitetów organizacyjnych konferencji, w r.2000, 2002) i wydarzeń naukowych (sekretarz konferencji: 2019,2020,2021,2022). W latach 1999-2004, 2009, 2011 oraz 2015-2021 pełniła funkcję Sekretarza w pracach Wydziałowej Komisji Rekrutacyjnej dla kierunków Prawo, Administracja i Ekonomia. W latach 1999 i 2000 reprezentowała WPAE UW. w Targach Edukacji TARED, natomiast w latach 2000-2009 była odpowiedzialna za harmonogramy zajęć dydaktycznych dla pracowników Instytutu Nauk Ekonomicznych. W latach 2018-2019 pełniła funkcję członka Wydziałowej Komisji ds. oceny kierunku Ekonomia przez Polską Komisję Akredytacyjną (PKA). Od 2021 roku jest członkinią Rady Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. **Za osiągnięcia organizacyjne uzyskane w latach 2001, 2002, 2006, 2016, 2019 i 2020 otrzymała nagrodę Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego.**

osiągnięcia organizacyjne uzyskane w latach 2002 i 2003 otrzymała nagrodę Dziekana WPAiE Uniwersytetu Wrocławskiego. Jest badaczką znaną w środowisku naukowym w kraju - jest członkinią Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, oddział we Wrocławiu oraz za granicą - jest członkinią Instytutu CEDIMES (Les Centres d'Etudes sur le Développement International et les Mouvements Economiques et Sociaux)

Zaangażowanie Habilitantki **popularyzujące naukę** zawiera się w jej aktywności konferencyjnej i szkoleniowej I tak, po uzyskaniu stopnia doktora wygłosiła 32 referaty, w których prezentowała wyniki swoich badań we wcześniej wskazanych obszarach (24 konferencje krajowe, 8 zagranicznych), a także z sukcesem upowszechnia wyniki swoich badań przez sieć Internet (Research Gate).

V. Podsumowanie

W przyjętej przeze mnie konwencji oceny przedstawionego do recenzji osiągnięcia naukowego Pani Dr Małgorzaty Wachowskiej oraz pozostałego dorobku naukowo-badawczego, dydaktycznego, organizacyjnego a także umiejętności wychodzenia ze swym doświadczeniem poza sferę badawczo-dydaktyczną, do gospodarki i społeczeństwa, jest poszukiwanie nowatorskich aspektów podjętych przez Autora badań, uzasadnienia ich wyboru, stawianych hipotez i sposobów ich weryfikacji, celów i metod ich realizacji oraz odpowiedź na pytanie, czy osiągnięcie naukowe spełnia wymagania określone w Ustawie oraz czy pozostałe osiągnięcia w Jego dorobku wzmacniają osiągnięcie naukowe zarówno merytorycznie, jak i rankingowo. Sporządzone uwagi dotyczą jedynie wybranych kwestii, które uznaję za decydujące w ocenie osiągnięcia naukowego, choć zarówno monografia, jak i wiele przemyśleń ujętych w publikacjach Habilitantki **nie należą do prac pozbawionych wątków dyskusyjnych**, co starałam się wyłącznie zasygnalizować.

Podjęta przez Habilitantkę problematyka i sposób przeprowadzenia badań pozwalają na stwierdzenie, iż opiniowana rozprawa mieści się w **dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse**. Prywatnie, jako czytelniczka prac naukowych bardzo podoba mi się monografia, prezentująca ukrywane dotąd w badaniach, bądź niewzbudzające zainteresowania „odkrycia” roli, jaka mogą pełnić emigranci kreatywni. Próbując zaś odnieść się do sposobu pracy Habilitantki nad rozprawą muszę stwierdzić, iż cenię Jej jednoznaczność w sformułowaniach (w większości), stanowczości, a także zrozumieniu, że formułowanie prostego nawet wniosku wymaga od badacza wielowymiarowej metodyki.

Za istotną wartość rozprawy uznaję oryginalną część badawczą, stanowiącą wg Autorki „osiągnięcie naukowe”, bowiem pozwala na zwartościowanie badań własnych Habilitantki, szczególnie wypracowanie różnych wątków metodycznych ujawniających wpływ poszczególnych czynników jednostkowo i w racjonalnych pakietach na znaczenie przepływu wiedzy w ujęciu międzynarodowym w przestrzeniach dotychczas banalnie pomijanych, a mogących stanowić specyficzne źródło rozwoju innowacji. Niezwykle pozytywnie ocenić należy umiejętność syntetyzowania zjawisk, budowania strategii badawczej, prowadzenia logicznego wyводу, racjonalnego korzystania z literatury przedmiotu, zdolność do dokonywania wyboru kwestii istotnych w prowadzonych badaniach i odrzucania kwestii zbędnych, umiejętności prezentacyjne (schematy, tabele, wykresy), precyzyjne operowanie językiem, minimalizacja błędów stylistycznych i unikanie „nadmiaru”. W podobnym nurcie prezentuje się pozostały dorobek naukowy Habilitantki, warta podkreślenia jest jednak kwestia zamierzonego poszerzania zakresu i

przedmiotu badań, aż do uzyskania znacznej skali monotematycznej badawczo przestrzeni, tak ważnej dla podjęcia badań zaprezentowanych w monografii. Oby badania Habilitantki dały szansę na przesunięcie w górę krzywej efektywności przepływu profesjonalnej wiedzy w produkty gospodarki wiedzy.

Przestudiowanie monografii budzi jednak niedosyt, bowiem Habilitantka w jej zakończeniu zapowiada znaczne możliwości badawcze podjętej problematyki, określając cały proces własnych analiz „zapoczątkowaniem” badań. Pozostaje więc rekomendować ciąg dalszy badań, bądź to jako inspirację dla innych, bądź też kolejne, poszerzające badania własne, co przy doskonałej organizacji aktywności badawczej wykazanej przez Habilitantkę nie powinno stanowić problemu.

Reasumując, uznaję rozprawę habilitacyjną, Pani dr Małgorzaty Wachowskiej, zatytułowaną *Rola migrantów-wynalazców w przekazywaniu wiedzy do państw ojczystych. Doświadczenia wybranych gospodarek Europy Środkowo-Wschodniej*, wydaną przez E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2021, s. 324, ISBN: 978-83-66601-63-5 (druk), ISBN: 978-83-66601-64-2 (online) **za osiągnięcie naukowe**, pozostały dorobek naukowo-badawczy, jak również dorobek dydaktyczny, organizacyjny i popularyzujący naukę a więc jej oddziaływanie na otoczenie społeczno-gospodarcze **oceniam pozytywnie**, łącznie więc dorobek Pani dr Małgorzaty Wachowskiej uważam za **spełniający wymagania Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku z późniejszymi zmianami (Dz. U. z 2021 r. poz.478)**. **Wnoszę więc o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse** zgodnie z wnioskiem Pani dr Małgorzaty Wachowskiej.

Kraków, 02.08.2022

